

CONSTANTIN ST. DOGARU, *Constantin Noica în amintirile și mărturisirile unui preot ortodox*, București-Pitești, Editura Paralela 45, Colecția Sapienția, 2008, p. 143

Pentru Biserica Ortodoxă Română, anii care au urmat după 1990 au însemnat nu numai o amplă deschidere și chemare la noi provocări, ci și apariția unei pleiade de tineri preoți și teologi de mare valoare și cuprindere, atât teologică cât și culturală, prin a căror activitate de slujire și scriitoricească, ortodoxia românească poate privi cu încredere spre viitor. În rândul acestora se plasează și preotul-cărturar Constantin St. Dogaru, autorul volumului *Constantin Noica în amintirile și mărturisirile unui preot ortodox*, apărut recent la Editura Paralela 45 din Pitești și găzduit de colecția *Sapienția*, pe care, cu inspirație și dăruire, o coordonează cunoscutul romancier și eseist Vasile Andru.

Ne-au stârnit interesul, în egală măsură, atât ineditul absolut al cărții, așa cum îl anunță chiar titlul acesteia – evocarea (și invocarea) figurii marelui filosof român, de către un cleric ortodox ce i-a fost ucenic, cât și anvergura specială a autorului acestor „amintiri și mărturisiri”. Căci Constantin St. Dogaru nu este un preot obișnuit, ci unul aparte, în ființa căruia, așa cum o dovedesc și celelalte cărți pe care le-a publicat anterior¹, preoția, teologia, filozofia și cultura s-au contopit în magma unei alese și rarissime slujiri-dăruiri. Mai întâi, ca fost elev al Părintelui Gheorghe Calciu-Dumitreasa, preotul Constantin St. Dogaru face parte din acea generație de teologi despre care Părintele Calciu afirma că a dat cei mai buni preoți ai prezentului. Iar dacă o spune chiar acesta, trebuie să credem! În prezent, autorul slujește la amvonul bisericii „Sf. Vasile” din Ploiești, unde, nu fără dificultăți, se luptă să țină treaz duhul pe care Parintele Galeriu (fostul său profesor și antecesor) l-a sădit în inimile celor ce i-au fost enoriași, în cei 26 ani de păstorie (1947–1973) în acest oraș, fiind, totodată, și o prezență activă, distinctă, a vieții culturale ploieștene.

Numărându-mă printre observatorii atenți ai peisajului socio-religios și ai vieții ecleziastice din România ultimilor 18 ani, am avut prilejul ca, în paginile unui volum semnat anterior de Părintele Constantin St. Dogaru – *Capete apocrife* (sugestiv titlu!) să descopăr, dincolo de o sinceritate aproape consternantă, erudiție și amplitudine ideatică, vocea unui preot dispus să-și asume într-un mod „fierbinte”, viu și total, vocația.

Îmi atrăgeau atunci atenția, de pildă, maniera deschisă și lipsită de prejudecăți în care erau abordate teme incomode și adesea ocolite de confrăți, precum, de pildă, tema condiției omului în lume – metafizică și istorico-socială, deopotrivă, a cărei cheie de înțelegere, – scria Părintele Dogaru – este Întruparea. „Între discursul teologic și cel sociologic este numai o opoziție aparentă, în sensul că trebuie să admitem că omul e «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu», dar e și după chipul și asemănarea istoriei, a comunității în care trăiește, că nu este numai ceea ce *este* ci și ceea ce *devine*”(p. 107).

Apreciam, de asemenea, atitudinea deschisă și profund tolerantă față de modul în care era abordată tema diversității religioase a umanității: oamenii, „care chiar dacă sunt separați de tradițiile religioase cărora le aparțin, trebuie să fie uniți pe temeiul Dragostei și Adevărului, care sunt comune tuturor tradițiilor religioase autentice. Dragostea și Adevărul. Ambele sunt supraconfesionale”(p. 29).

¹ *Ființa la răspântiile limbajului* (încercare de aplicare formală a gândirii apofatice asupra limbajului), Ploiești, Editura Bioedit, 2000; *Capete apocrife*, București, Editura Gnosis, 2004; *Palimpsest*, București, Editura Gnosis, 2005.

Nu lipseau nici privirile critice și crispările, în legătură cu unele realități problematice și dificile, ce dimensionează viața ortodoxiei românești de astăzi: „Sunt atâția care au transformat Sf. Altar în pridvor, gâlceavă și tarabă, și nu puțini aceia care au făcut din pridvorul Bisericii altar al smereniei, un loc de speranțe și un «zid al plângerii»” (p. 11). Și, mai departe: „Administrativul, birocrația mănâncă harul... Gândirea administrativă și spiritul democratic, obsedat și abuziv, acționează ca un anestezie față de harul ortodoxiei, al Bisericii lui Hristos. La polul opus se află experiența duhovnicească a unei eclezii nevăzute, dar încăpățanate să reziste în forma tăcută a martirajului interior și a faptelor anonime...” (p. 11); sau: „La limită, o dovadă că totuși *Dumnezeu n-a murit* o constituie Sfinții, ascetii, acei monahi și creștini autentici, acea eclezia tăcută, nezmomotoasă, alcătuită din atâția creștini anonimi, de la care noi preoții ar trebui să învățăm smerenia și ce înseamnă să fii ceea ce ești. Și de ce să n-o spun: vor păstori vrednici. Vor să pășuneze, dar conduși de slujitori de încredere la pășunea cea aleasă, nu pe maidanul unei pastorații mercantile” (p. 143).

Dar suntem tentați să ne întrebăm: care sunt sursele care au stat la temelia formării unei atare personalități? Una dintre acestea – esențială, definitorie – o putem detecta în chiar volumul pomenit la începutul acestor note.

Constantin Noica în amintirile și mărturisirile unui preot ortodox, cea mai recentă apariție editorială ce poartă semnătura preotului Constantin St. Dogaru, este o tulburătoare revelație a urmelor vii și profund ziditoare pe care această *admirabilă întâlnire* (și ucenicie apoi) avea să le incizeze adânc în memoria afectivă și intelectuală a autorului acestor amintiri. „Acest om mi-a schimbat viața; atunci, la 30 de ani, s-a produs *schimbarea mea la față*” – ni se „spovedește” acesta. Șansa întâlnirii cu acest mare spirit al culturii române capătă, pentru tânărul prelat de atunci, aura unui eveniment extraordinar, a unei revelații, în sensul cel mai autentic al cuvântului. „După douăzeci de ani, privind în urmă, simt ce urme adânci a lăsat acest om în sufletul meu. Datorită lui am început să mă iau în serios din punct de vedere cultural. Prin el mi-am descoperit cealaltă față a ființei: cea culturală, dincolo de cea religioasă. Prin el am ajuns mai târziu să gândesc complementar, să depășesc o anumită formă de gândire dihotomică între teologie și cultură, mistică și filosofie” (p. 47).

În 1984, Constantin St. Dogaru, preot de țară atunci, la nu mai mult de 30 de ani și într-o perioadă de grea restriște culturală și religioasă, avea să ia drumul Păltinișului, pentru a-l cunoaște pe Constantin Noica, adevărat mit cultural al României acelei epoci. Resortul interior al acestui demers îndrăzneț nu a constat nici pe departe într-o simplă curiozitate umană sau culturală, valabilă de altfel în cazul multora dintre cei care se înscriau într-un asemenea inedit pelerinaj, ci într-o autentică vocație filosofică și un sincer imbold al nevoii de cunoaștere de sine și de împlinire spirituală. „Vedeți, eu, ca preot, am avut atâția antrenori spirituali, dar niciunul cultural; teologiei, adică pregătirii mele sacerdotale, îi lipsea ceva...” (p. 78). Esențial și decisiv mi se pare a fi, însă, chiar răspunsul pe care tânărul candidat la ucenicie avea să-l ofere întrebării de întâmpinare adresată acestuia de către filosof: „Cu ce vă oblig?” „M-au provocat – sincer să vă spun – cuvintele dumneavoastră din *Jurnal*, unde le-ați spus unor studenți teologi: Dacă vreți să vă preoțiți, asta e o chestiune duhovnicească, în fața căreia rolul meu se încheie, dar dacă vreți să ajungeți cai de curse, puteți să mă căutați mai departe...”...Poate o să vă surprindă, dar imediat, pe carte, mi-am notat aceste gânduri, la cald: Preoția e un fel de „m-ai găsit, caută-mă”, o închidere ce se deschide; vorbesc de preoția launtrică, ca slujire a lui Dumnezeu, a Ființei..., nu de preoția redusă la ritual, forme, tipic, punând în paranteze spiritul. În preoție, esențială este taina prefacerii interioare, metanoia. O văd mistic, dincolo de nota ei festivistă, pe alocuri”. Răspunsul, să recunoaștem... pare a-l fi pătruns pe filosof. „Noica tăcea [...] În privirea-i pierdută simțeam că de undeva mă îmbrățișase deja” (p. 18).

Iată că după douăzeci de ani, luând ca reper notițele și însemnările făcute „la cald”, în urma întâlnirilor și discuțiilor purtate cu marele filosof pe parcursul celor patru ani de răzlețe întâlniri (între 1984–1987), autorul demarează o emoționantă călătorie prin apele iremediabil tulburate ale unei memorii parțial șterse de timp. „Prea multe inexactități și răutăți s-au spus la adresa Domniei sale”, chiar „membri importanți ai Bisericii și-au dat cu părerea, „judecându-l”, își justifică acesta demersul.

De la prima și până la ultima pagină ale acestei surprinzătoare cărți suntem făcuți martorii înfiripării și rotunjirii unei relații cu totul speciale, poate unice în istoria întâlnirilor păltinișene, și în

care aș îndrăzni să detectez, în cele din urmă, o reciprocă nevoie de căutare și găsim. O dată, a tânărului preot cu chemare filosofică, spre cel ce reprezenta, în epocă, însăși chintesența modului de a fi filosofic în lume, și care, contrariind obiceiurile propriei caste, acceptă cu smerită și iubitoare supunere, „să facă ascultare” la filosof. A doua oară, a filosofului ajuns la vârsta senectuții, care va fi aflat poate, în tânărul preot, un substitut pentru fiul său, monah, de care destinul îl ținuse, cea mai mare parte a vieții, despărțit. Mai mult, și mai adânc: un bun prilej pentru acesta din urmă de a-și reanaliza relația cu măreția și necuprinsul misticii, cu Dumnezeu, revelație ce i se oferise, putem bănuși, prin teribila experiență carcerală comunistă; la limita de sus – oportunitatea readucerii în discuție a unei problematice ce a traversat timp de secole istoria culturii europene, aceea a relației filozofie-teologie.

Sunt două planuri – uman și ideatic – ce dau seama, așadar, de cele două axe centrale, în jurul cărora se structurează întreaga arhitectură a cărții, și care, în consecință, impun cititorului două trepte distincte de lectură. La primul nivel se situează ceea ce am putea numi „intriga”, „filmul” propriu-zis al călătoriilor naratorului la Păltiniș, și care sunt relatate (recreate mental) de acesta cu un autentic talent literar și o intensă forță emoțională.

Am spune însă numai jumătate de adevăr dacă nu am merge mai departe pe filonul a ceea ce constituie, în esențialitatea sa, miza centrală a acestei cărți, și anume o grea încărcătură ideatică, situată în orizontul temelor centrale ale culturii, filosofiei, teologiei, misticii; doar pomenim în treacăt câteva dintre acestea: tema *Ființei (primordială)*, a relației *întru-Întrupare, mythos-logos și Logos-ul întrupat, Ființă-Limbaj, ființă-Persoană*, tema relației dintre *idee (eidos) și imagine (eikon)*, tema căderii, tema relației ucenic-maestru, dar și subiecte precum viitorul creștinismului sau acela al condiției Bisericii într-o societate privată de libertate („Este posibilă o etică a compromisurilor?”) etc.

Avem în față, probabil, prima carte (o carte de amintiri și de idei, totodată) scrisă de un reprezentant al Bisericii despre Constantin Noica – în concepția autorului, singurul sau primul **filosof al Întrupării** de la noi („fără acest *întru* n-ar fi fost posibilă toată frământarea mea cuprinsă între aceste două coperte”, mărturisește acesta); este o carte mică prin dimensiuni, dar densă (și intensă) prin conținut, rotundă, impecabil șlefuită stilistic; o veritabilă *opera aperta*, ce are prețiosul dar ca după lectură să persiste îndelung în memoria afectivă și mentalul cititorului, să provoace întrebări, să sugereze noi răspunsuri; pentru că, în definitiv, este o carte despre ceea ce nu se epuizează niciodată, despre ceea ce rămâne, despre *ceea ce este*.

Manuela Gheorghe

PETAR ATANASOV, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, București, Editura Academiei Române, 2002

După șapte decenii de când au apărut primele volume din *Atlasul lingvistic român* (ALR), având ca inițiator pe Sextil Pușcariu și ca autori pe Sever Pop și Emil Petrovici, rod al cercetărilor școlii lingvistice din Cluj și al Muzeului Limbii Române, lingvistul meglenoromân Petar Atanasov, din Skopje, R. Macedonia, a realizat *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)*, lucrare apărută la Editura Academiei Române, 2008, cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe, Departamentul Relațiilor cu Românii de Pretutindeni. Atlasul aduce o contribuție însemnată la cunoașterea dialectului meglenoromân, dialect care astăzi este pe cale de dispariție, datorită numărului mic de vorbitori și a imposibilității cultivării în școli sau centre culturale care să ajute la păstrarea lui. În cuvântul-înainte, acad. Marius Sala apreciază că „autorul, de origine meglenoromână, este cel mai bun cunoscător al acestei variante dialectale românești. A făcut cercetări în toate localitățile în care se vorbește meglenoromâna și a mai publicat o monografie a meglenoromânei (*Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române, 2002). Îi mulțumim și îl felicităm pentru că a salvat ce se mai putea din acest idiom pe cale de dispariție”.

Meglenoromânii trăiesc în ținutul Meglen, aflat la granița de nord a Greciei cu R. Macedonia. Ovid Densusianu considera că meglenoromânii sunt plecați din arealul Olteniei, migrând în secolul XIII în spațiul macedonean. Th. Capidan, Tache Papahagi, I. A. Candrea, Pericle Papahagi și Gustav Weigand au scris la cumpăna secolelor XIX–XX despre acest grup etnic românesc și despre idiomul lor. În satele din ținutul Meglen au funcționat școli și biserici finanțate, până în anul 1947, de statul român. În anul 1921, locuitorii meglenoromâni musulmani (nântenii) au fost expulzați în Turcia, iar locuitori din toate satele meglenite, considerându-se români, au venit în Cadrilater după 1925, strămutați fiind în anul 1940 în satul Cerna, jud. Tulcea. Cei rămași în localitățile de baștină, cele mai multe în Grecia, unul în Iugoslavia (azi R. Macedonia), au fost asimilați etnic și lingvistic, specialiștii considerând că, în curând, acest dialect va dispărea. Este și concluzia lui Petar Atanasov, care arată faptul că meglenoromâna nu mai este vorbită de copii. Autorul apreciază că „singura cale de a salva de la uitare acest idiom este cercetarea lui” și că „nicio măsură administrativă nu poate să răstoarne starea de lucruri existentă. Meglenoromâna și aromâna s-au păstrat bine când existau școlile românești. Numai prin școală se poate păstra un idiom mic, redus la câteva mii de vorbitori. Or, organizarea unui învățământ în meglenoromână, cum se preconizează prin lege, este de domeniul absurdului”.

Preocupările privind studierea meglenoromânei s-au format pentru autor astfel: „Povestea *Atlasului lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)* este aceasta: m-am născut în satul Uma și vorbesc meglenoromâna. Profitând de o bursă din partea guvernului român, am avut prilejul, în cursul anului universitar 1968/69, să urmez anumite cursuri de limba română la Facultatea de Limba Română din București. Aici am avut ocazia pentru prima dată să iau contact cu limba română literară și cu realizările ei în domeniul lingvistic. Marea descoperire a mea a fost că și graiul meu – meglenoromâna – se bucură de atenția cercetătorilor, fapt necunoscut până atunci de mine. Întors în R. Macedonia, am devenit primul lector de limba română la de-abia înființatul lectorat la Facultatea de Filologie din Skopje. Numeroasele reviste de specialitate, cu care Biblioteca Centrală Universitară din București dotea Lectoratul de limba română din Skopje, erau hrana mea sufletească. De aici orientarea către studierea propriului grai, care s-a concretizat printr-o teză de masterat, *Infinitivul meglenoromân în lumina limbilor romanice și balcanice*, susținută la Belgrad (1975), și alta de doctorat, *Le mégléno-roumain d'aujourd'hui*, Hamburg, 1990, cu varianta ei română *Meglenoromâna astăzi*, București, Editura Academiei Române, 2002”.

Cercetările lui Petar Atanasov s-au realizat în arealul istoric al meglenoromânilor din R. Macedonia (satul Uma) și Grecia (satele: Lumnița, Cupa, Oșin, Birislăv, Lunzin, Țarnareca). În R. Macedonia autorul a realizat anchete permanente, în ultimii 30 de ani. În Grecia, anchetele au fost mai puține și realizate pe ascuns, începând cu anul 1976, beneficiind de relaxarea condițiilor de trecere a frontierei după căderea regimului dictatorial Papadopoulos din Grecia. După anul 1996, Petar Atanasov a realizat cercetări în toate satele meglenoromâne din Grecia, o dată sau de două ori pe an, în meglenoromână, utilizând *Chestionarul Noului Atlas Lingvistic Român*. Informatorii, 11 la număr, au vârste de peste 60 de ani. Atlasul cuprinde 594 de cuvinte, pentru fiecare realizându-se o hartă, în care sunt cartografiate variantele lingvistice întâlnite în cele șapte localități.

Emil Țircomnicu